

Fyra missuppfattningar om skrivandets hantverk

Är det dags att ifrågasätta skolfrökens och managementlitteraturens anvisningar om hur textarbete bör bedrivas?

Olle Bergman, frilansskribent och föreläsare, ställer fyra invanda föreställningar på huvudet.

Everything you know is wrong! Detta förbryllande slagord från rockgruppen U2 (Achtung Baby 1991) är det nyttigt att filosofera över.

I och för sig är det väldigt opraktiskt att ifrågasätta att solen går upp imorgon eller att man måste ha biljett på tåget, men vi behöver alla ruskas om då och då och stå till svars för alla nattstända regler vi tillämpar.

Ta det här med att skriva i tjänsten, till exempel. Allt textarbete innebär beslutsfattande – tusentals små avgöranden vid alla de vägskalet som vi passerar i språkets landskap. Medan vi knattrar på tangenterna står osynliga rådgivare och viskar i våra öron. Fröken E, pensionerad mellanstadie lärare från (den idag rivna) Bäckaskolan, kommenterar vår kommatering.

Dr S, föreläsande språkvårdare, pekar åt oss i synonymlexikonet.

Susanne S, redaktör, härjar med rödpennan.

Men ett par gånger per decennium måste vi ifrågasätta dessa skrivarhelgons förkunnelse. Jag tänkte nu ställa upp några etablerade föreställningar om skrivandets hantverk, hiva iväg några ruttna tomater och se om vi lär oss något.

Uppmaning 1 "Skriv korta meningar!"

Det här har jag haft problem med själv. Eftersom jag håller många kurser om webbtexter kom jag under några år att utveckla en alltmer korthuggen prosa. Det krävdes kraftåtgärder av en förlagsredaktör för att lära mig av med denna ovana!

Det är ju nämligen så att på webben – där läsaren snarare skummar texten än läser den – är det en fördel om satserna är så korta som möjligt. I tryckta medier, däremot, blir prosan lätt "stötig" om man sätter punkt för ofta. Stilen framstår dessutom lätt som naiv – för att inte säga töntig (vilket i värsta fall upplevs som nedlåtande av läsaren):

Totte bygger en koja. Den blev fin. Det tycker Nalle också.

Den här korthuggna texten kan passa på en webbsida, där läsaren söker snabba fakta:

Åvävla kommun har över 11 000 invånare. De flesta är bosatta i tätorten. Den största arbetsgivaren är kommunen. Näringslivet domineras av småföretag. Många av dem är underleverantörer inom träbranschen.

I tryckta medier bör vi satsa på ett bättre flöde i texten:

Åvävla kommun har över 11 000 invånare, varav de flesta är bosatta i tätorten. Den största arbetsgivaren är kommunen. Näringslivet domineras av småföretag, bland vilka många är underleverantörer inom träbranschen.

Olles mothugg "Variera meningslängden. Det går bra att omväxla med långa meningar, förutsatt att de är tydligt disponerade och låter bra om du läser dem högt!"

Uppmaning 2 "Studera mästarförfattarnas stil, och försök följa dem i spåren!"

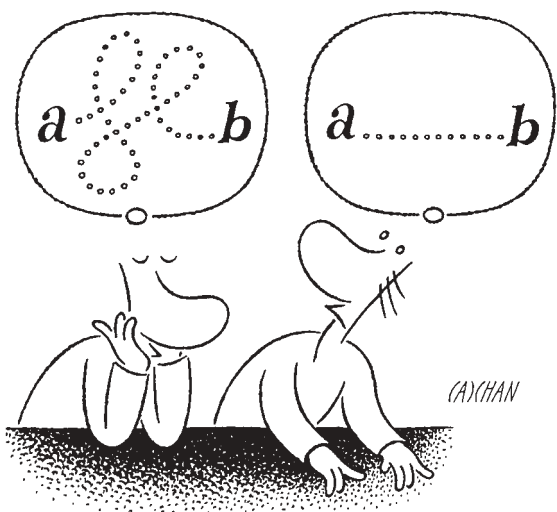
Som frilansskribent är jag en gynnad person: att läsa bra texter är nämligen en del av mitt arbete! När jag läser Bengt Anderbergs prosastycken i "Fritt efter naturen" eller Jesper Svenbros diktsamling "Blått" så fylls jag av en längtan att skapa något liknande (*Dream on!*).

Men den där ambitionen får jag lägga åt sidan när jag jobbar med texten till en årsredovisnings eller till en broschyr. Här gäller det att skriva så enkelt och tydligt som möjligt. Här ska inte dansas – här ska marscheras!

Bland deltagarna på mina skrivarkurser finns en yrkeskategori som ofta skriver en oerhört effektiv sakprosa – väldisponerad, logisk och utan onödiga utvikningar. De kommer till mina kurser eftersom de tror sig vara torra, trista skribenter. Hos mig hoppas de finna inspiration till djärvare stilgrepp och blommigare formuleringar. Istället får de uppmaningen att vårda sin enkla, sakliga stil, och att vara stolta över den.

Vilket yrke tror du att de representerar? Jo, de är – ingenjörer!

Olles mothugg "När vi skriver texter i tjänsten är tydlighet viktigare än formuleringskonst."

Uppmaning 3 "Skriv som du talar!"

Helt riktigt ... och helt fel! I en tid där sms-stil och slarvig e-postprosa brer ut sig måste jag nog säga "mer fel än rätt". Ja, ju mer jag tänker på det, desto mer uppjagad blir jag. Vad är det för dumheter! Bygg barrikader, kamrater! Upp till kamp mot talspråkets lömska infiltration. Återsätt skriftspråket på tronen!

Nå, nu får jag lugna ner mig. Syftet med uppmaningen var ju god:

1. Att stimulera bruket av en okonstlad svenska (jfr "plain English") bland krångelpellarna, t ex på myndigheter.
2. Att göra det enklare att komma igång att skriva för dem som fortfarande hämmas av minnena av frökens stränga uppsatsrättningar.

Men nu är det dags att värna om skriftspråkets särart. Den talade svenskan och den skrivna svenskan är två olika språk, och det gäller att bibehålla en tydlig gräns mellan de två. Om du inte förstår vad jag talar om, vill jag att du granskar detta exempel på den prosa man kan finna i Internets diskussionsgrupper:

"Tack så mycke återgå till original var ett bra alternativ, har bara tänkt att använda iPhoto för att få ordning på bilderna, tycker iPhoto e bättre nu, originalbilderna vill man ju ha kvar som dom e för att hålla sitt värde på nåt vis tycker jag i alla fall."

Eller vad säger du om dessa märkliga nyord som jag har snappat upp i e-postmeddelanden och webbtexter:

"Han kommer inte förrrens om en vecka."

"Utåtsätt verkade han oberörd."

"Kort sakt – Vi ser till att er marknadsföring ger resultat."

"Nu går det inte äns o visa bilderna längre."

Det här får mig att tänka på ordet babbel som kommer från berättelsen om Babels torn i Bibeln (1 Mos 11:7): "De är ett enda folk och har alla samma språk. [...] Nu är ingenting omöjligt för dem, vad de än föresätter sig. [...] Låt oss stiga ner och skapa förvirring i deras språk, så att den ene inte förstår vad den andre säger."

Olles mothugg "Tag lärdom av talspråkets enkelhet och rytm, men sätt aldrig talspråk på pränt!"

Uppmaning 4 "Gör ditt språk mer uttrycksfullt genom att använda beskrivande adjektiv och adverb."

Den anvisningen får min son (som går i femte klass) när de övar uppsatsskrivning i skolan. Och visst kan det vara ett gott råd för oinspirerade skolungar som har fullt schä med att fylla sidan med text. Men när man blir vuxen och skriver för att informera, övertyga eller beröra så gäller det att vara återhållsam med orden. Tydligast blir det i skönprosa. Se här två rader ur en oskriven roman:

Han såg uppgivet på mig. Jag märkte tydligt att han var mycket besviken.

– *Skit! sa han bittert och spottade ilsket.*

Nu stryker vi alla adjektiv och adverb:

Han såg på mig. Jag märkte att han var besviken.

– *Skit! sa han och spottade.*

Skulle någon be mig sätta etiketter på dessa prosafragment hade jag klistrat BANALT på det första och EFFEKTIVT på det andra.

Eller läs den här triviala dialogen:

– *Va kul! sa Nils glatt.*

– *Hur menar du? sa Jocke förvånat.*

– *Jo, då blir det tid över till både fiske och bad, sa Nils förklarande.*

– *Det har du ju rätt i. Jättebra! sa Jocke nöjt.*

Notera den tjugiga och övertydliga användningen av adverb. Låter det inte som en dålig ungdomsbok? Håll med om att den blir bra mycket rappare om vi gör en snabb adverb-amputation:

– *Va kul! sa Nils.*

– *Hur menar du? sa Jocke.*

– *Jo, då blir det tid över till både fiske och bad.*

– *Det har du ju rätt i. Jättebra!*

Även sakprosa innehåller ofta onödiga adjektiv och adverb:

"Vi utgår från kundens unika situation."

Vad tillför ordet "unika"? Stryk det!

"Detta användbara program lär dig snabbt och lätt att skriva maskin på mycket kort tid."

Se vad som händer om du stryker "användbara" samt "snabbt och lätt".

"I början av juni är parkens blomsterprakt mycket vacker och luften doftar underbart."

Här föreslår jag en radikal ändring: satsa på fakta istället för skönmålning. Om du t ex skriver "När sommarlovet börjar blommar över två tusen syrenbuskar i parken" så kan den intelligente läsaren dra sina egen slutsatser.

Olles mothugg "Ifrågasätt varje adverb och adjektiv i din text!" ■